

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗА СІМЕЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

СВІТЛАК Ірина Іванівна - докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету

ORCID: 0000-0002-4408-6868

ПОДЖАРЕНКО Катерина Євгенівна - кандидатка юридичних наук, директорка КЗ «ЗОШ I-III ступенів № 18 ВМР»

ORCID: 0000-0001-7201-6659

УДК 347.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.10>

Публікація присвячена дослідженню юридичних гарантій реалізації та захисту права українських школярів, що вимушено опинились за межами України, на доступні та якісні освітні послуги. Представлено загальнодоктринальне та нормативне трактування поняття «освітні послуги», порівняльно-правовий аналіз дефініції, сформульовані специфічні ознаки таких послуг. Охарактеризовані рекомендовані МОН України для закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану чотири моделі організації навчального процесу для дітей, які перебувають за кордоном. Проаналізовані організаційно-правові заходи забезпечення безперервності здобуття освіти дітьми в умовах повномасштабної війни.

На підставі аналізу чинного законодавства, що регулює відносини з надання освітніх послуг, визначені нормотворчі тенденції щодо організації освітнього процесу за індивідуальною формою навчання (екстернатною (екстернатом), сімейною (домашньою), педагогічним патронажем). Особливу увагу приділено організації здобуття освіти за сімейною (домашньою) формою, завданням якої є забезпечення учням, що тимчасово перебувають за кордоном, можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти. Досліджується специфіка організації освітнього процесу за сімейною формою здобуття освіти, визначені способи взаємодії учасників освітнього процесу, відповідальність за здобуття освіти, оцінювання результатів навчання, видача документів про освіту при такій формі. Проаналізований процедурний алгоритм дій з організації навчання за сімейною (домашньою) формою, порядок зарахування на сімейну форму здобуття освіти, облік зарахованих, організація та реалізація сімейної форми освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання, оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за сімей-

ною (домашньою) формою. Досліджені питання правового статусу батьків як учасників освітнього процесу та відповідальності за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти.

Зміст правового регулювання відносин з надання освітніх послуг за сімейною (домашньою) формою навчання розглядається крізь призму доктринального розуміння правового регулювання як вплив норм права на суб'єктів цих правовідносин, що спрямований на забезпечення процесу надання освітньої послуги в установленому порядку. Проаналізовано спеціальне законодавство, що було прийнято протягом останніх двох років з метою забезпечення безперервної роботи закладів освіти та функціонування усієї системи загальної середньої освіти під час дії режиму воєнного стану, а також відомчі акти профільного міністерства для закладів освіти щодо оптимізації організації освітнього процесу за очною, дистанційною, змішаною формами залежно від безпекової ситуації. Дистанціювання у зв'язку із запровадженням карантинних обмежень та воєнного стану розглядається як каталізатор стрімкої цифровізації відносин з надання освітніх послуг.

У результаті вивчення ситуації в освітньому середовищі на сучасному етапі освітньої реформи нової української школи виявлена низка невирішених питань, що вимагає адаптації освітньої політики держави до нових реалій. Сформульовано, що основним вектором осучаснення законодавства, що регламентує освітню діяльність в умовах вимушеного дистанціювання, має залишатись дотримання прав дитини.

Ключові слова: освітні послуги, освітній процес, учасники освітнього процесу, індивідуальна форма навчання, екстернат, сімейна (домашня) форма навчання, педагогічний патронаж, очна форма навчання, змішана форма навчання, дистанційна форма навчання, освітній простір.

Постановка проблеми

Попри війну в Україні триває освітня реформа. Трансформаційні процеси в освітній галузі, у першу чергу, спрямовані на створення доступних та рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу задля запобігання дискримінації та нерівності можливостей. За офіційними даними, представленими освітнім омбудсменом, станом на 12 грудня 2023 року лише до шкіл ЄС інтегровано 831,431 українських школярів, також є учні, які навчаються з-за кордону дистанційно лише в українській школі і не інтегровані в шкільну систему країн ЄС, тому не враховані у статистичних звітах, оскільки не мають обов'язку відвідувати школу країни перебування [1]. Отож, в Україні наразі відсутні достовірні дані про кількість українських школярів, які фактично перебувають за кордоном. Надання доступних та якісних освітніх послуг українським учням, які перебувають за кордоном, вирішення питань щодо оцінювання знань, визнання результатів навчання, організації навчального процесу за індивідуальною формою навчання, переведення до наступного класу, видача документів про освіту та інші питання потребують нагального вирішення. У зв'язку із цим, виявлена низка невирішених питань, що вимагає якнайшвидшої адаптації освітньої політики до нових реалій, адже сьогодні вибір індивідуальної форми навчання батьками українських учнів, що перебувають за кордоном, став необхідністю, а не примхою навчати дитину самостійно в домашніх умовах. Тому унормування оптимізації організації навчального процесу для дітей, що вимушено опинились за межами країни, по-перше, має бути спрямовано на забезпечення доступності освітніх послуг і задоволення потреб дитини, по-друге, повинно орієнтуватись на підтримку системного зв'язку з дітьми та сім'ями, які перебувають за кордоном, щоб сприяти їх поверненню в майбутньому.

Стан дослідження проблеми

Проблематика має мультидисциплінарну природу. Окремі аспекти надання освітніх послуг висвітлені у працях представників різних галузевих наук: педагогіки,

теорії управління, економіки. У юридичній площині сферу освітніх послуг розглядали: В. Бесарабчик, Р. Гейнц, І. Голоденко, О. Дзюбенко, Б. Дерев'янка, О. Кархут, І. Литвин, Ю. Павлюченко, Г. Пономаренко, А. Сидорова, Я. Тицька, А. Терлецький, Ю. Чалий, Р. Шаповал, Н. Федорченко, Т. Ящук та ін.

Проте питання оцінки ефективності правового регулювання відносин з надання освітніх послуг за індивідуальною формою навчання в системі повної загальної середньої освіти під час війни, за умов вимушеного масштабного переміщення школярів за кордон та на сучасному етапі освітньої реформи нової української школи, потребує додаткового аналізу.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Особливості реалізації права на освіту, гарантованого ст. 53 Конституції України в сучасних умовах, обумовлені впливом низки факторів. Основним чинником впливу на всі сфери суспільних відносин, у тому числі, і сферу надання освітніх послуг стала повномасштабна війна на території України. Наразі освітнє середовище країни активно трансформується. Сьогодні в умовах запровадження режиму воєнного стану забезпечення доступності до освітніх послуг належної якості є надзвичайно непростим питанням, оскільки організація освітнього процесу залежить безпосередньо від безпечної ситуації в кожному населеному пункті, а також від місця знаходження учасників освітнього процесу.

Проблематика також обумовлена і складною правовою природою відносин у сфері надання освітніх послуг та сучасного розуміння освітньої послуги як об'єкта правового регулювання. Відсутність протягом тривалого часу нормативного визначення освітніх послуг та їх кваліфікуючих ознак обумовило низку проблем як практичного характеру, зокрема щодо ідентифікації послугонадавачів в освітній галузі, визначення їх правового статусу, так і науково-теоретичного характеру - щодо розуміння правової природи освітніх послуг як об'єкта правових відносин.

Питання оцінки ефективності правового регулювання відносин з надання освітніх послуг за індивідуальною формою навчання для українських школярів, які тимчасово перебувають за кордоном, під впливом цифровізації освітньої галузі та в умовах війни потребує додаткового аналізу.

Мета статті полягає у наступному: здійснення комплексного аналізу теоретичних положень та нормативно-правових засад регулювання відносин з організації безперервного здобуття освіти українськими учнями, що вимушено опинились за кордоном; оцінка ефективності запровадження варіантів організації здобуття освіти, запропонованих МОН України на прикладі конкретного закладу повної загальносередньої освіти; формулювання пропозиції щодо можливих варіантів удосконалення правового регулювання досліджуваних відносин.

Виклад основного матеріалу

В умовах повномасштабної війни освітнє середовище перебуває у стані стрімких трансформацій. Вбачається, що такі тенденції обумовлені, в першу чергу, прагненням МОН України оптимізувати навчальний процес задля забезпечення безперервного здобуття освіти та надання доступних, якісних і безпечних освітніх послуг, незалежно від місця знаходження учасників освітнього процесу. Тим самим, держава здійснює дієві кроки щодо створення ефективного механізму реалізації та захисту гарантованого права дитини на освіту, навіть в умовах запровадження воєнного стану.

Вимушена міграція від війни українських школярів за кордон лише загострила проблему нерівних можливостей для доступу до якісних освітніх послуг. Проблема далася в знаки ще під час застосування карантинних обмежень задля запобігання поширення пандемії коронавірусної хвороби, що призводило до певної дискримінації та виключення значної частини дітей з навчального процесу з низки об'єктивних причин.

Отож, проблема реалізації та захисту права українських учнів на доступні, якісні та, першочергово, безпечні освітні послуги

лише актуалізувалась в умовах сучасних викликів та загроз.

Освітня послуга в чинному законодавстві трактується як комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [2]. Представлена нормативна дефініція освітньої послуги дозволяє нам виокремити певні ознаки освітньої послуги: по-перше, суть освітньої послуги проявляється через дію/дії суб'єкта; по-друге, ці дії мають вартісну оцінку; по-третє, освітня послуга надається для задоволення потреб споживача послуги (отримання певного блага).

Слід зазначити, що науковий інтерес до проблематики визначення природи, змісту та ознак освітньої послуги не зникає і до нині. Дослідження сутності освітньої послуги як правової категорії та об'єкта правового регулювання, що з'явилися протягом останніх років [3-6], заслуговують на увагу і характеризуються широтою наукових поглядів та авторських пропозицій.

У своїх попередніх наукових розробках, розглядаючи цивільно-правову природу освітньої послуги, було сформульовано специфічні ознаки, що вирізняють її поміж інших видів послуг, зокрема: спрямованість дій послугонадавця на задоволення потреби споживача послуги в особливих нематеріальних духовних благах (компетентностях), таких як знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності тощо; з метою забезпечення належного виконання зобов'язань з надання освітніх послуг в освітній галузі встановлені стандарти освіти; сфера надання освітніх послуг – освітня галузь поєднує приватні та публічні відносини, але освітні відносини, що ґрунтуються на засадах юридичної рівності слід кваліфікувати як цивільно-правові. Таким чином, освітня послуга – це визначена законом або договором стандартизована дія/комплекс дій суб'єкта освітньої діяльності (послугодавця), спрямованих на задоволення потреби споживача послуги в особливих нематеріальних благах (компетентностях), таких як знання, уміння, навички, способи мислення, погля-

ди, цінності, що надається безоплатно або, у випадках, встановлених законом, на платних засадах [7, с. 200]. Саме в такому розумінні в подальшому ми будемо використовувати категорію «освітня послуга».

Освітні послуги безпосередньо надаються під час здійснення освітнього процесу, для якого характерним є трансформаційні зміни форми та змісту. Адаптуючись до умов війни, навчальний процес наразі може бути організований як офлайн, онлайн або змішано з урахуванням безпекової ситуації.

Отже, протягом останніх двох років заклади освіти стикнулися із завданням гарантувати безпеку, доступність та якість освітніх послуг в умовах воєнного стану, що, беззаперечно, потребує оновлення законодавства. Задля приведення спеціального законодавства у відповідність сучасними реаліям та надання державних гарантій забезпечення права на освіту був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15.03.2022 р. № 2126-IX [8]. Законом було унормовано питання надання державних гарантій та їх реалізації всім учасникам освітнього процесу, механізм забезпечення створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу у формі, найбільш безпечній для життя і здоров'я людей в умовах війни.

У перші місяці війни заклади загальної середньої освіти через воєнні дії в Україні та спричинені ними наслідки стикнулись із ситуацією, коли пені норми Закону України «Про повну загальну середню освіту» фактично неможливо або складно виконати. З метою забезпечення безперервної роботи закладів освіти та функціонування всієї системи загальної середньої освіти під час дії режиму воєнного стану був прийнятий Закон України «Про внесення змін до розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» від 19.06.2022 р. № 2315-IX.

Організація здобуття освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Укра-

їні безпосередньо регламентована низкою нормативно-правових актів МОН України. Серед основних відомчих актів, що регламентують діяльність закладів загальної середньої освіти з початку війни та спрямовані на забезпечення державних гарантій здобувачам загальної середньої освіти, а саме доступності права на якісні та безпечні освітні послуги, слід назвати:

1. Лист МОН України від 25.02.2022 р. № 1/3276-22 «Про організацію освітнього процесу». У перші дні війни у зв'язку із запровадженням воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022, цим листом МОН України рекомендувало тимчасово призупинити освітній процес у закладах дошкільної, загальної середньої і професійно-технічної освіти.

2. Лист МОН України від 06.03.2022 р. № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» надав закладам освіти право самостійно ухвалювати рішення щодо організації своєї роботи залежно від конкретної ситуації. Освітнім закладам були запропоновані альтернативні варіанти організації освітнього процесу - або тимчасове призупинення, або організація освітнього процесу за дистанційною або змішаною формами навчання. Кожен з обраних варіантів мав бути обов'язково погоджений із військово-цивільною адміністрацією.

3. Наказ МОН України «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 28.03.2022 р. № 274. На відміну від попередніх листів МОН України, що мали рекомендаційний характер, у цьому наказі МОН зобов'язує органи управління у сфері освіти на місцях та установи освіти забезпечити та організувати здобуття загальної середньої освіти для здобувачів освіти за будь-якою формою, що може забезпечити заклад освіти та є найбільш безпечною для них.

4. Лист МОН України «Про організацію 2022/2023 навчального року» від 30.06.2022 р. Аналіз положень даного акту МОН України дає підстави визначити основний принцип з організації навчального процесу – безпековий. Листом передбачена можливість

на місцях визначити форму організації освітнього процесу (очна, дистанційна, змішана). Відповідно, залежно від безпекової ситуації форма організації освітнього процесу може змінюватися впродовж навчального року.

5. Лист МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу в школах у 2022/2023 навчальному році» №1/9530-22 від 19.08.2022 р. У рекомендаціях унормована подальша модернізація загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа», а також модель організації освітнього процесу на засадах поєднання різних форм його організації (очна, дистанційна, змішана), з урахуванням безпекової на місцях.

6. Лист МОН України від 06.09.2022 р. № 1/10258-22 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році». Найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти завжди були діти з особливими освітніми потребами, а в умовах війни ця категорія учасників освітнього процесу потребує особливої підтримки та уваги, тому безперервний навчальний процес для таких учнів має обов'язково супроводжуватись психолого-педагогічними та корекційними послугами.

8. Наказ МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» 15.05.2023 р. № 563. Норми цього наказу спрямовані на забезпечення безперервності здобуття освіти дітьми, які внаслідок агресії РФ вимушено опинилися за межами України. З метою оптимізації організації освітнього процесу та зменшення навантаження на дітей, які поєднують навчання за кордоном та в освітньому закладі України, МОН України рекомендує 4 різні варіанти організації освітнього процесу:

1) навчатись лише в закладі освіти країни перебування за очною формою;

2) поєднувати навчання в закладі освіти країни перебування за очною формою і в закладі загальної середньої освіти України за однією із форм навчання, передбачених

законодавством (дистанційною, сімейною, екстернатною);

3) навчатися в закладах/класах, які організовано в країнах перебування за ініціативою ГО українців за сприяння органів управління освітою цих країн та місцевої влади і які надають освітні послуги у співпраці з Державним ліцеєм «Міжнародна українська школа» відповідно до укладеного договору;

4) якщо це не суперечить законодавству країни перебування, навчатися тільки в закладі освіти України за однією із форм навчання, передбачених законодавством (дистанційною, сімейною (домашньою), екстернатною) [9].

Аналіз положень вищезазначених нормативно-правових актів щодо моделей та форм організації освітнього процесу для українських школярів, які вимушено опинилися за кордоном під час війни, дає підстави говорити про найбільш поширену та виправдану у сучасних умовах форму – індивідуальну. Зупинимось на нормативно-правовій характеристиці індивідуальної, а саме сімейної (домашньої) форми організації навчального процесу, яка себе позитивно зарекомендувала при організації освітнього процесу для українських учнів, що перебувають у зарубіжних країнах. Така популярність цієї форми організації освітнього процесу серед батьків українських школярів, що перебувають за кордоном, на нашу думку, пояснюється тим, що:

по-перше, організація освітнього процесу за індивідуальною – сімейною (домашньою) формою може здійснюватися незалежно від місця проживання особи,

по-друге, організація здобуття освіти за сімейною (домашньою) формою можливо реалізувати на будь-якому рівні повної загальної середньої освіти;

по-третє, не у всіх вітчизняних закладах організована дистанційна форма навчання (створені окремі спеціалізовані класи) для дітей, що перебувають за межами країни;

по-четверте, паралельне навчання у двох закладах – національному із використанням сімейної (домашньої) форми навчання та очної форми в закладі країни перебування, дозволяє одночасно опанувати два

напрямки навчання та отримати легальні документи про освіту.

Право закладів загальної середньої освіти організувати здобуття освіти за індивідуальною формою (екстернатною (екстернатом), сімейною (домашньою), педагогічним патронажем) реалізується відповідно до законодавства та має бути безпосередньо закріплено в установчих документах закладу освіти.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про освіту» однією з основних форм здобуття освіти є «... індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві)». Відповідно до ч. 7. ст. 9 вищезазначеного закону: «... сімейна (домашня) форма здобуття освіти - це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти...» [2].

У ч. 3. ст 4 Закону України йдеться, що «...повна загальна середня освіта може здобуватися за очною (денною), дистанційною, мережевою, екстернатною, сімейною (домашньою) формами чи формою педагогічного патронажу, а також за очною (вечірньою), заочною формами (на рівнях базової та профільної середньої освіти)...» [10].

Порядок організації здобуття повної загальної середньої освіти за індивідуальною формою, що здійснюється закладами загальної середньої освіти, регламентований Наказом МОН України від 12.01.2016 р. № 8 «Про затвердження положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти», у розділі III якого йдеться, що «...сімейна (домашня) форма може бути організована для осіб віком до 18 років, батьки, інші законні представники яких виявили бажання організувати освітній процес самостійно з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду своїх дітей, для забезпечення їх індивідуального темпу засвоєння освітньої програми ...» [11].

Отож, обираючи сімейну (домашню) форму навчання, батьки (законні представники) беруть на себе не лише обов'язок належним чином організувати для своєї дитини освіт-

ній процес у домашніх умовах, але і беруть на себе відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти, що має бути в подальшому підтверджено шляхом оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій, у порядку, встановленому законодавством.

Ще одним рівнем унормування оптимізації організації освітнього процесу за сімейною формою під час війни є рівень регіональних та локальних актів. Організація та реалізація сімейної форми освіти в тому чи іншому закладі загальної середньої освіти має бути передбачено і в актах самого закладу освіти, зокрема в установчих документах, положеннях, наказах, правилах тощо. Розглянемо порядок організації та реалізації сімейної форми освіти на прикладі комунального закладу «Вінницький ліцей № 18».

Діяльність КЗ «ЗОШ I-III ступенів № 18 ВМР» здійснюється на підставі статуту, у якому у п. 3.6. йдеться: «...заклад самостійно обирає форми, засоби та методи навчання та виховання відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та цього Статуту з урахуванням специфіки закладу, профілю та інших особливостей організації освітнього процесу. 3.7. освітній процес у закладі здійснюється за інституційною (очною (денною) та індивідуальною (екстернатною, сімейною (домашньою) і педагогічним патронажем) формами здобуття освіти із застосуванням технологій дистанційного навчання...» [12]. Таким чином, заклад відповідно до законодавства та Статуту має право впроваджувати сімейну (домашню) форму організації навчального процесу. Порядок організації здобуття загальної середньої освіти за сімейною формою в комунальному закладі «Вінницький ліцей № 18» безпосередньо регулюється Положенням комунального закладу «Вінницький ліцей № 18» про сімейну (домашню) форму освіти (далі - *Положення*).

Важливим питанням при виборі сімейної форми, з огляду на специфіку та популярність цієї форми організації навчання, є з'ясування правового положення батьків здобувачів освіти як учасників освітнього процесу, адже саме на них при цій формі організації освітнього процесу покладена

відповідальність за організацію освітнього процесу самостійно та здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти.

У загальному розумінні, права та обов'язки батьків здобувачів освіти в процесі реалізації конституційного права людини на освіту визначені у ст. 55 Закону України «Про освіту» [2]; щодо сфери загальної середньої освіти у ст. 25 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [10]; щодо здобуття повної загальної середньої освіти за індивідуальною формою у Положенні про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти [11]; щодо певного закладу загальної середньої освіти правовий статус батьків як учасників освітнього процесу конкретизований у внутрішніх документах (Статут та Положення).

Аналіз положень законодавства, відомчих та локальних актів, що закріплюють правовий статус батьків здобувачів освіти, надав можливість сформулювати основні права та обов'язки батьків здобувачів освіти при організації навчання за сімейною формою здобуття освіти в домашніх умовах.

Права батьків школярів за сімейною (домашньою) формою здобуття освіти:

- право на вибір закладу освіти, до якого зараховується дитина для здобуття освіти за сімейною (домашньою) формою;

- право на ознайомлення із порядком організації сімейної форми здобуття освіти у конкретному закладі загальної середньої освіти;

- право залучати на договірних засадах до організації здобуття освіти за сімейною (домашньою) формою інших суб'єктів освітньої діяльності, у тому числі суб'єктів, які забезпечують здобуття неформальної освіти (репетитори, гуртки, додаткові курси, тьютери, секції, тренінги тощо);

- право для спостереження за навчальним поступом дитини, використовуючи портфоліо, у якому фіксуються навчальні досягнення;

- право на реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії щодо дитини на підставі розроблених закладом освіти індивідуальних навчальних планів та індивідуальних програм розвитку (для осіб з особливими освітніми потребами), організації та

проведення консультацій, надання доступу здобувачам освіти до безкоштовного користування підручниками, навчальними посібниками та іншою літературою бібліотечного фонду, навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною інфраструктурою закладу освіти тощо;

- право ініціювати проведення додаткового оцінювання (більше двох разів на рік) відповідно до індивідуального навчального плану задля спостереження за здобувачем освіти в різних видах навчальної діяльності або за допомогою інших засобів формувального оцінювання;

- право на спільну участь разом із педагогічним працівником у формуальному та підсумковому оцінюванні (для здобувача освіти, який навчається за Державним стандартом початкової освіти);

- право на зміну форми організації освітнього процесу.

Обов'язки батьків здобувачів освіти:

- самостійно організувати освітній процес у домашніх умовах з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду своїх дітей, для забезпечення їх індивідуального темпу здобуття освіти;

- своєчасно подати у заклад освіти необхідну документацію щодо переведення на сімейну форму здобуття освіти;

- створити умови, які забезпечують підвищення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти в разі повторного проходження ними оцінювання;

- враховувати результати оцінювання та рекомендації закладу освіти щодо організації подальшого навчання дитини.

Отож, батькам здобувачів загальної середньої освіти, що перебувають за кордоном, обираючи для своєї дитини варіант поєднувати навчання в закладі освіти країни перебування за очною формою та одночасно в закладі загальної середньої освіти України за сімейною формою навчання, слід пам'ятати, що безпосередньо вони несуть відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти, за керівником вітчизняного закладу освіти залишається право здійснювати контроль за виконанням педагогічними працівниками

та здобувачами освіти індивідуальних навчальних планів, індивідуальних програм розвитку.

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що протягом останніх років освітнє середовище функціонує в надскладних умовах, реформування нової української школи відбувається в умовах адаптації до війни. Всупереч цим викликам, освітній процес у школах не зупинився, заклади освіти оперативного трансформували свою діяльність, пропонуючи нові моделі організації здобуття освіти для українських школярів, що вимушено опинилися за межами країни.

Вбачається, що реформування освітньої галузі в умовах воєнного стану має забезпечувати доступні та рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу з метою запобігання дискримінації та нерівності можливостей. На нашу думку, основним вектором модернізації законодавства, що регламентує надання освітніх послуг в умовах воєнного стану, залишається забезпечення доступності українських дітей до якісної освіти. Ніякі чинники, а саме місце перебування учасників освітнього процесу (в Україні, тимчасово окуповані території, вимушене переміщення за межі України), не мають впливати на доступність до якісних та безпечних освітніх послуг.

Таким чином, правове регулювання відносин у сфері надання освітніх послуг слід вважати ефективним, якщо воно дозволяє будь-якому здобувачеві освіти отримати доступну, якісну та безпечну освітню послугу та зобов'язує надавача таких послуг надати її в установленому порядку та відповідно до вимог, встановлених законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Література

1. Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvauiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Гейнц Р.М. Договірне регулювання надання освітніх послуг закладом вищої освіти. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2022. Випуск 60. С. 109-119

4. Терлецький А. В. Поняття та сутність освітньої послуги як правової категорії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 254-261.

5. Бесарабчик В. О. Визначення поняття надання послуг у сфері освіти. *Ius Privatium*. 2019. № 1. С. 38-41.

6. Павлюченко Ю.М., Савчук Є.Ю. Генезис поняття освітніх послуг як правової категорії. *Науково-практичний юридичний журнал «Правові Горизонти»*. 2020. №20 (33). С. 7-14.

7. Світлак І.І. Цивільні правовідносини з надання послуг в умовах цифровізації: монографія. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка», 2021. 343 с.

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

9. Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні: Наказ МОН України від 15.05.2023 р. № 563. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text>

10. Про повну загальну середню освіту: Закон України 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n86>

11. Про затвердження положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 12.01.2016 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#n15>

12. Статут комунального закладу «Вінницький ліцей № 18» (нова редакція): Рішення ВМР від 24.12.2021 р. № 737.

URL: https://sch18.edu.vn.ua/prozorist/statut-komunalnoho-zakladu/?_rstr_nocache=rstr86265d0c08_9a7e7

REGULATION OF RELATIONS IN THE PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES THROUGH FAMILY-BASED LEARNING IN THE SYSTEM OF FULL SECONDARY EDUCATION

The publication is dedicated to the study of legal guarantees for the implementation and protection of the rights of Ukrainian schoolchildren who have been forced to be outside Ukraine, to accessible and quality educational services. General doctrinal and normative interpretation of the concept of “educational services” is presented, a comparative legal analysis of definitions, specific features of such services are formulated.

Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine for general secondary education institutions in conditions of martial law, four models of organizing the educational process for children abroad are presented. Organizational and legal measures to ensure continuity in children’s education in conditions of full-scale war are analyzed.

Based on the analysis of current legislation regulating relations in the provision of educational services, legislative trends regarding the organization of the educational process in an individual form of learning (externship, family-based, pedagogical patronage) are defined. Special attention is paid to organizing education through family-based learning, which aims to ensure children temporarily abroad the opportunity to exercise their constitutional right to education. The specifics of organizing the educational process through family-based learning, methods of interaction between participants in the educational process, responsibility for education, assessment of learning outcomes, issuance of education documents in this form are examined. The procedural algorithm for organizing education through family-based learning,

the procedure for enrolling in family-based education, accounting for enrolled students, organization and implementation of family-based education using distance learning technologies, evaluation of educational achievements of learners through family-based learning are analyzed. Issues of the legal status of parents as participants in the educational process and responsibility for children’s education at a level not lower than education standards are studied.

The content of legal regulation of relations in the provision of educational services through family-based learning is considered through the prism of doctrinal understanding of legal regulation as the influence of legal norms on the subjects of these legal relations aimed at ensuring the process of providing educational services in the established order. Special legislation adopted over the past two years to ensure the continuous operation of educational institutions and the functioning of the entire system of general secondary education during martial law, as well as departmental acts of the relevant ministry for educational institutions regarding optimization of organizing the educational process through face-to-face, distance, mixed forms depending on the security situation are analyzed. Distancing due to quarantine restrictions and martial law is seen as a catalyst for rapid digitalization of relations in providing educational services.

As a result of studying the situation in the educational environment at the current stage of the educational reform of the new Ukrainian school, a number of unresolved issues requiring adaptation of state educational policy to new realities have been identified. It is formulated that the main vector of modernizing legislation regulating educational activities in conditions of forced distancing should remain compliance with children’s rights.

Keywords: educational services, educational process, participants in the educational process, individual form of learning, externship, family-based learning, pedagogical patronage, face-to-face learning, mixed learning, distance learning, educational space.